

ՏԱՃ ԿԱ ՀԱՅՔ

Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութիւնը. — Հոկտ. ամսի մէջ վերջացաւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութիւնը, որով երկար ժամանակից ի վեր թափուր մ'նացած Սսի աթոռը պէտք է ունենայ իր արժանաւոր հայրապետը յանձին Ամեն. Խապայեան Սահակ Արքեպիսկոպոսի:

Ալէաթճեան Սրբ. Գրեգոր եպիսկոպոսի ընտրութեան անյաջողութիւնից յետոյ անցեալ տարի Ամեն. Օրմանեան պատրիարքը յաջողեց վերջապէս Կիլիկիոյ կաթ. ընտրութեան հրամանը ձեռք բերել Թուրք կառավարութիւնից: Խապայեան Սրբազան կաթողիկոսական պատուիրակ ընտրուելով՝ յաջող կերպով վարեց ընտրութեան գործը. սակայն, դժբաղդաբար, ընտրուած Գեր. Գէորգ Նըիցեան եպիսկոպոսի հրաժարուելով ազգն ու պատրիարքարանը դժուար կացութեան մէջ մ'նացին: Այս անգամ ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ նախագահութեամբ Պիլէճիկի առաջնորդ Գեր. Կիւմրիւքճեան Մովսէս եպիսկոպոսի, որ պատրիարքարանի կողմից նշանակուած էր իբրեւ պատուիրակ:

Անցեալ սեպտ. 28-ին Ատանայի ս. Առաւածածին եկեղեցւոյ մէջ գումարուած 43 պատգամաւորների (57 ձայնով) ընտրողական առաջին ժողովը, որին ներկայ էր և նահանգի Մէքթիւպչին, իբրեւ ներկայացուցիչ Թուրք կառավարութեան՝ ընտրութիւն կատարելով, որոշում է ամէնից շատ քուէ ընդունող հոգեւորականների վեցանուն ցանկը՝ Տրդատ եպոս. Պալեան, 44 քուէ. Ստեփաննոս եպոս. Յովակիմեան, 42 քուէ. Բարդուղիմէոս եպոս. Չամչեան, 40 քուէ, Ներսէս եպոս. Ասլանեան, 39 քուէ. Սահակ եպոս. Խապայեան, 37 քուէ. Մովսէս եպոս. Կիւմրիւքչեան, 35 քուէ, — որ Թուրք կառավարութեան ըտրհայեցողութեան պէտք է ներկայացուէր: Կառավարութիւնն այդ վեցանուն ցանկից կաթողիկոսական ընտրելի նշանակեց Բարդուղիմէոս Արքեպիսկ. Չամչեան, Սահակ Արքեպ. Խապայեան և Մովսէս եպոս. Կիւմրիւքճեան. Չամչեան եպ. անմիջապէս հրաժարուեց ընտրելի լինելուց, որով մ'նում էին երկու ընտրելի:

Հոկտ. 12-ին շաբաթ օր Ատանայում գումարուած պատգամաւորների երկրորդ ժողովում կաթ. պատուիրակ Գեր. Մովսէս եպիսկոպոս նոյնպէս հրաժարուեցաւ և յորդոր կարգաց ժողովականներին քուէների ամբողջութիւնը կենտրոնացնել Սա-

հակ եպ. Խապայեանի վրայ. այդպիսով 45 պատգամաւորներ (երկու պատգամաւոր վերջին ժողովում միացած 5 ձայնով) 62 քուէով, միաձայն, Կիլիկիոյ աթոռի կաթուղիկոս է ընտրուել Սահակ Արքեպ. Խապայեան՝ Երուսաղէմի Աթոռի լուսարարապետը:

— Ս. Խաչի տօնին Արմաշի ուխտագնացութիւնը կատարուել է սովորական հանդիսաւորութեամբ: Մօտաւորապէս 7000 հոգի հաշուող ուխտաւորներից գոյացած հասոյթը եղել է այս տարի 56000 դրշ., մինչդեռ անցեալ տարի 70,000 դրշ. էր հասած: Հասոյթի այս տարուայ քուէթեան պատճառը համարում են Աֆիոն—Գարահիսարի մեծ հրդեհը և Պոլսոյ մէջ նախորդ շաբթուն տեղացող յորդ անձրևները, որոնց պատճառաւ բաղմամբիւ ուխտաւորներ յետ են մնացել ուխտագնացութեան դիտաւորութիւնից:

— Արմաշի Գպրեվանքի այս տարուայ շրջանաւարտներից միայն չորսը ընդունել են հոգևորականութեան կոչումը. մնացեալները ցրուել են դանադան դաւառներ ուսուցչական պաշտօններով: Ըստ «Արևելքի» Արմաշի Գպրեվանքի համար այս տարի թէև նորից 20-ի չափ նոր աշակերտներ պիտի ընդունուէին, տեղայն Գպրեվանքի խնամակալութիւնը Գպրեվանքի նկատմամբ եղած աննպաստ հրատարակութիւններից ազդուելով՝ Տ. Եղիշէ սրբադանին ծանուցել է, թէ այլ ևս նոր աշակերտներ առնելու պէտք չկայ:

— Տաճկահայոց դաւառ. կրթական գործին մէջ մի աչքի ընկնող երևոյթ է Վանի Հայկադեան—Կենտրոնական միջնակարգ վարժարանի բացումը, որ յաջողեց գլուխ բերել տեղւոյն առաջնորդական փոխանորդ Գեր. Սահակ եպ. Բագրեւանդեանի, ո. Էջմիածնից՝ եպիսկոպոս ձեռնադրուելով, վերադառնալուց յետոյ: Այս կարևոր գործին ոչ նուազ եռանդով նպաստել են տեղւոյն Գաւառակ. վարչութեան և եկեղեցիների Թադախան խորհուրդները, օրինակելի համերաշխութեամբ: Կենտրոնական վարժարանի դասերը սկսուել են արդէն սեպտ. 2-ին մի համեստ դպրոցական բացման հանգէսով: Կենտրոնականը պահուում է այժմ եկեղեցիների տուած մի որոշ գումարով, աշակերտների թոշակադրամներով և այլ կողմնակի նպաստներով: Ազդիս Վահագնառ Հայրապետը բարեհաճել է վերջերս նոյն հաստատութեան յատկացնել Ռումանահայ աղա Գր. Սերբերենիկովի Վանայ նախկին Հայկադեան վարժարանին կտակած մի կարևոր կտակադրամ, ապահովելով այսպէս միանգամ ընդ միշտ նոյն կարևոր հաստատութեան գոյութիւնը:

— Երուսաղէմի ս. Յակոբեանց ժառանգաւորաց վարժաւանը աւարտել են այս տարի 8 հոգի, որոնց Յարութիւն Ս. Պատրիարքն իր ներկայութեան հրաւիրելով՝ օրհնել, խրատել և իւրաքանչիւրին առանձին խրատականներ խօսելով ուղարկել է զանազան տեղեր՝ Պէյրութ, Յոպպէ, Բէթղէհէմ ևլն, ուսուցչական և դպրական պաշտօններ վարելու: Ժառանգաւորաց վարժարանը առաջնիկայ տարեշրջանին շրջանաւարտներ չի ունենայ:

— Մանդուկէի մէջ կարգում ենք. «Երուսաղէմէն լուսարարապետ Սահակ սրբ. Խապայեանը սրտաշարժ նամակ մը դրելով իր վաստակաւոր վարժապետին՝ Երուսաղէմայ ժառանգաւորաց վարժարանի նախկին ուսումնապետ Տ. Մելք. սրբ. Մուրատեանին, որ այս միջոցին հիւանդութեան պատճառաւ Իզմիրի Պուշա գիւղը օգնափոխութեան գացած է և ուր կը մնայ ցարդ, — կը հրաւիրէ Երուսաղէմ հոն անցնելու համար իր հանգստութեան և ապաքինութեան օրերը: Այս բանին կը բաղձան Երուսաղէմի Ամեն. Տ. Յարութիւն սրբազանէ սկսեալ մինչև ս. Յակոբեանց էն յետին քրճաղդեաց միաբան: Նոյնպէս Նորին Սրբաշնութեան հրաւիրած են բարձրաստիճան եկեղեցականներ իր ծննդավայրը ուղևորուելու, ուր անցունէ Տ. Մելք. սրբազան իր կեանքի մնացորդ մասը, շրջապատեալ իր ընտանի պարագաներէն, իր սիրասուն բարեկամներէն. ոսկայն Իզմիրի առաջնորդը տակաւին իր որոշումն տուած չէ, և կը յուսացուի որ տեսնուած ընդհ. բաղձանաց առջև Երուսաղէմայ ընակութիւնը պիտի ընտրէ հուսկ ապա, իբրև վերջին հանգրուան իր գրական գործունէութեան:

Իզմիրցիք Մելք. եպիսկոպոսի հրաժարուելուց յետոյ մտադիր են առաջնորդութեան հրաւիրել Տ. Գէորգ Երեցեան սրբազանին:

— Ս. Պատրիարքը գոհունակութեան մի գիր ղրկեց Արաբիքի առաջնորդ Մուշեղ Ժ. վարդապետին, որ Ակնայ մէջ տեղի ունեցած դաւանափոխական շարժման առաջն առած էր. Մուշեղ վարդ. յաջողած էր Հայ եկեղեցու գրկին մէջ պահել Հռոմէական դաւանութիւն ընդունելու հակամէտ մի կարգ հայ ընտանիքներ:

— Բալուի նորընտիր առաջնորդ Աղան Ժ. վարդ. ընդունելով իր պաշտօնը՝ պատրաստակամութիւն է յայտնել շուտով իր պաշտօնատեղին ուղևորուելու:

— Գնէլ վարդապետ, որ երկար ժամանակ Ս. Պատրիարքի անձնական քարտուղարի պաշտօն էր վարում, նշանակուել է առաջնորդ Քղիի, որ Վահրիճ վարդապետի հիւանդանալուց է

վեր մնում էր անհովիւ։ Քղեցիք արդէն հարկաւոր եղած գումարը ուղարկել են Կ. Պոլիս իբրեւ ճանապարհածախս առաջնորդին, որպէս զի վերջինս ինչքան հնարաւոր է շուտով իր պաշտօնավայրը ուղևորուի։

— Խարբերդի Պատր. փոխանորդ Եզնիկ վարդապետ Գալփիակճեան յայտնած լինելով պատրիարքարանին, որ մինչև իրեն եպիսկոպոս չը ձեռնադրեն չպիտի յանձն առնէ Բաղէշի առաջնորդութիւնը՝ Սրբազան Պատրիարքից պատասխան է ստացել, թէ այդ տեոակ պաշտօն պայմանով ստանձնել անկարելի է, և առանց պայմանի եթէ նորա եպիսկոպոսացումը յարմար դատուի՝ իր վարելիք պաշտօնավարութեան միջոցին արդէն ինքնին ի նկատի կառնուի։

— Կ. Պոլսոյ թերթերին Փաւիլի թղթակիցները հաղորդում են, որ նոյն քաղաքի մէջ պ. Մանթաշեանի ծախքով կառուցուող Հայոց մատրան հիմնարկութիւնն արդէն տեղի է ունեցել, արարողութիւնը կատարել է Եւրոպայի Հայոց հովիւ Գէորգ եպ. Իւթիւճեան։ Թղթակիցները տրտունջ են յայտնում, որ այդ արարողութիւնը շատ վայր ի վերոյ և անկատար կերպով է կատարուել։

— Կեսարիոյ ս. Կարապետ վանքի որբանոցի մէջ այս հինգ տարուայ ընթացքում ընդունուած 67 որբերից 17-ը աւարտել են, 6-ը հեռացել, իսկ 18-ը անընդունակութեան պատճառաւ արձակուել։ Մնացեալ 25 որբերից 19-ը իրենց բարբերաններն ունին արդէն։ Պալեան Տրդատ սրբազան դիմել է պատրիարքարան և խնդրել, որ իբրեւ վերջին անգամ իրեն 50 օսկւոյ նպաստ ուղարկեն որբանոցի համար։ Իւր հիմնած ընծայարանի շէնքի շինութիւնը շարունակում է սրբազանը՝ զանազան տեղերից նպաստներ և քաջալերականներ ընդունելով. գործը գլուխ բերելու համար պակասում է միայն մի քանի հարիւր օսկի, որ նա յոյս ունի շուտով լրացնելու։

— Կ. Պոլսոյ Հայոց Տնտեսական խորհուրդը իր վերջին մի քանի նիստերի մէջ լրջօրէն դժադուել է պատրիարքարանի ել եւ մտոց հաւասարակշռելու խնդրով, և պատրաստել է մի ծրագիր Քաղաքական Ժողովին ներկայացնելու համար, որի մէջ առաջարկուած է աւելորդ նկատած մի քանի մանր մուկն ծախքեր և պատրիարքարանի պաշտօնեաների ամսականի յապաւումը։ Պոլսոյ թերթերից մէկը հաղորդելով այս՝ նկատում է, որ տնտեսութեան ամէնից լաւ միջոցը ոչ թէ այդ, այլ Պատրիարքարանի հասոյթների դանձումն ապահովելն և փութացնելն է։ Սոցա մէջ գլխաւոր տեղ են բռնում դաւառային առաջնորդարանների մո-

թաղանթները և, Պոլսում՝ իւրաքանչիւր հայ անհատի կողմից կե-
տրոնական սնդուկին վճարելի փողերիկ տուրքը: Եթէ գոքա ստա-
ցուեն, տնտեսական խորհուրդը կը կարողանայ ոչ միայն Պատրի-
արքարանի պաշտօնէութեան ամսաթուղանները վճարել, այլ և դիւ-
րութիւն կունենայ հաստատել ամբողջ մամուլի կողմից տարինե-
րէ ի վեր իբրև ցանկալի ցոյց տուած երկու պաշտօնները Կրօ-
նական և Կրթական տեսուչներին համար:

— Պոլսոյ վարժարաններն շրջանաւարտներին վկայականնե-
րաշխելու հանգէսը տեղի է ունեցել Ս. Պատրիարքի նախագա-
հութեամբ հոկտ. 11-ին. Պոլսոյ վարժարաններին այս տարուայ
138 աւարտողներէ (երկսեռ) ընթացաւարտի վկայական են ստա-
ցել 113 հոգի: Իսկ այս տարուայ ուսուցչական ընտրելեաց քննիչ
յանձնաժողովին ներկայացող 68 ընտրելիներէ 45-ին միայն յա-
ջողուել է ուսուցչի վկայական ստանալու: Այսպէս համեստ
քննութիւն կատարելով կարելի կը ինն միանգամ ընդ միշտ անկա-
րող ուսուցիչներ ուսուցչական առպարէզից հեռացնել, ազատե-
լով նոցանից մեր մատաղ սերունդը:

— Նպաստից յանձնաժողովը որոշեց հրաւիրել բոլոր գա-
ւառական որջանոցներու խնամակալութիւնները, որպէս զի իրենց
հաշիւները ներկայացնեն Պատրիարքարանի, մասնաւորապէս Զան-
շեանցի հաշուով պահուած որջանոցներին հաշիւները. նոյնպէս ո-
րոշուեցաւ այդ հաշիւները հրատարակութեան տալ:

— «Իււզանդիոն» գրում է. «Կարնոյ Առաջնորդարանէն
Պատրիարքարան հասած նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ առաջ-
նորդ Տ. Զաւէն ծ. վարդ. երկրաշարժէն վնասուած եկեղեցւոյ
շինութեան համար շնորհուած Կայսերական բարեհաճ իրադէն ըն-
դուններ և անմիջապէս շինութեան ձեռնարկել է. գործը փութով
առաջ կը տարուի, որպէս զի ձիւն չը տեղացած կարելի ըլլայ
քաղուածները շինել ու նորոգել երկիւղալի մասերը. կամարնե-
րու նորոգութիւնը պիտի թողնուի յառաջիկայ գարնան»:

— «Կարնոյ առաջնորդը յայտնելով նոյնպէս, թէ Բաոնու
վիճակը քահանայ փոխանորդով կը կառավարուի ցարդ, և որուն
հետեանօք տեղւոյն եկեղեցական գործերն աննախանձելի վիճակի
մը մէջ կը գտնուին՝ խնդրել է Պատրիարքարանէն, որ յարմար
վարդապետ մը նշանակուի Բաոնի վիճակին հովուութեան»:

— Քեօթահիայի Առաջնորդական տեղապահ Տ. Մկրտիչ Ա-
ղաւնունի վերստին Պատրիարքարանի ուշադրութեան է յանձնել
Գարահիսարի հրկիզելոց արդահատելի վիճակը:

— Պանտրմայից հառած տեղեկութեանց նայելով վիճակին
հոգևոր և թեմական գործերը տխուր վիճակի են մատնուած, այն-

պէս որ Առաջն. տեղապահի վաւթով առաքումը անհրաժեշտ դարձած է դուռնապիտութեան առաջն առնելու համար:

— «Արեւելքից» տեղեկանում ենք, որ ներկայ ուսումնական տարեշրջանի սկզբում Մշոյ դպրոցները վերաբացուել են և ուսումը սկսուել է: Ուսումնական խորհուրդը, Քաղաքական Ժողովը և առաջնորդ Տ. Խոսրով ծ. վարդ. աշխատում են Մշոյ վարժարանները միացնել՝ աւելի բարձր և կանոնաւոր վիճակի մէջ դնելու համար կրթական գործը, որ կարողանայ այսուհետեւ մրցել հայ կաթողիկոսների Մուրատ—Մխիթարեան վարժարանին հետ, որ դաւառի բարձրագոյն կրթարանն է և ունի 200-ի մօտ աշակերտներ, մեծաւ մասամբ Հայաստանեայց եկեղեցու զաւակներէից:

«Սուրհանդակը» գրում է. «Արմաշու Դպրեվանուց միաբան Կորիւն վարդապետ, որ առջի օր մայրաքաղաքն եկաւ Տ. Եղիշէ սրբազանի յանձնարարադրով՝ Մշոյ ս. Կարապետի վանքի վարժարանին տեսուչ կարգուած է»:

— Բաղէշը կրթական կողմից աննախանձելի վիճակ է ներկայացնում: Տեղական ուսումնական խորհուրդը ջանք է դրած դնում վարժարանները միացեալ պահելու և կենտրոնական վարժարանի գոյութիւնը ապահովելու համար, որին փակուելու վտանդն է սպառնում, որովհետեւ Բաղէշի նախկին առաջնորդ Եղիշէ վարդ. Չիլնկիրեան անկարող է գտնուել կենտրոնականի տեւականութիւնն ապահովել՝ զնելով նորա տնտեսական վիճակը հաստատուն հիմունքների վրայ:

— «Մանգումէի» մէջ կարգում ենք. «Սելանիկի հոգևոր հովիւ Տ. Մկրտիչ քահ. Չլղատեան տեսնելով որ 60-էն աւելի հայ մանուկներ փողոցներ կը թափառին, տեղւոյն հոգաբարձութիւն դումարելով խնդիրը անոր նկատողութեան յանձնել և համախորհուրդ որոշել է մանկապարտէզ մը հաստատել: Ապա տեղւոյն Տիկնիներից կազմուել է Տիկնանց մի խնամակալութիւն, նոյն քահանայի նախագահութեամբ, որ հանգանակութիւն բաց անելով 40 օտմ. լիւրայ է ձեռք բերել մանկապարտէզի նախնական ծախքերի համար:—Սելանիկի մէջ եկեղեցւոյ մը կառուցման համար Կայսերական արտօնութիւն խնդրուած է. երբոր արտօնութիւն ձեռք բերուի, ս. Պատրիարք տեղւոյն հոգևոր հովիւ Չլղատեան քահանայի առաջարկութեանց վրայ նուիրատուութեան կոնդակ մը պիտի դրկէ շինութեանց սկսելու համար»:

— Մանչեստրի նախկին հովիւ Տ. Թորոս քահ. Զուղայեցի, որին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը հրաժարեցրել էր իւր պաշտօնից, և նա մտադիր էր դատ սկսել հոգաբարձութեան ղէմ, այժմ յետ կենալով բողոքի և դատաւարութեան մտադրութիւ-

նից՝ կամենում է մնալ դարձեալ Մանչեստրում, իր կրօնական թերթի հրատարակութիւնը շարունակելու և իրեն համակրող լիցքաթիւ ծուխը հովուելու համար:

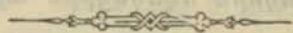
Մանչեստրի հայերը մտադիր են նորա լիոսարէն հոգևոր հովուութեան պաշտօնին հրաւիրել Բինկեանցի (Սեբաստիա) Տ. Վարդան քահ. Ասլանեան, որ վերջերս մեծ հռչակ հանեց՝ «Մեթոդի» հեղինակ Զմլեռնիացի անհաւատ գիտուն Գալուստ Կոստանդեանի երկրպագուների դէմ: «Մանչուսէ» կարևոր օրաթերթի մէջ հրատարակած կրօնական—քննադատական մի հմուտ և ջանքասիրտ գրութեամբ:

— Կ. Պոլսոյ Մայր եկեղեցւոյ վերաշինութիւնը մեծ եռանդով առաջ է տարուում, այս առթիւ «Արևելք» դրում է. «Ս. Պատր. այս առտու (հոկտ. 5) Պատրիարքարան երթալով նախ այցելեց Մայր եկեղեցին: Շինութեան ծախքերը հողացող Միհրան էֆ. Սմբատեան ամէն հինգշաբթի Գում—Գաբու երթալով շինութեան վրայ իր գիտողութիւնները և հսկողութիւնները կը կատարէ անձամբ: Նորոգութիւնները հաստատուն ըլլալու համար ամէն ջանք չի խնայուիր, երեսունէն աւելի գործաւորներ կաշխատին, երեքշաբթի օրերն ալ Ս. Պատրիարքէն իրենց շաբաթականները կստանան: Յառաջիկայ շաբթու ծաղկենկարներ և ոսկեզօծումներ պիտի սկսին եկեղեցիին այլ և այլ կողմերն»:

— «Ինչպէս յայտնի է անցեալ տարի երկրագործական դատընթացք մը հաստատուեցաւ ս. Փրկչեան հիւանդանոցի որբանոցին մէջ: Հոկտեմբեր 2-ին որբանոցի խնամակալութիւն նիստ գումարեց, որուն ներկայ գտնուեցաւ Տօբո. Ն. Տաղաւարեան, որ երկրագործակ. դատընթացքի համար ծրագիր մը ներկայացուց՝ բացատրելով զայն: Այդ ծրագիրը կը բաղկանայ երկրագործական տարերքը կազմող դասերէ, այսինքն բոյսերը հասցնելու և մշակելու, ծառերը ճանաչելու, հողերու և աղբերու քիմիական բաղադրութիւնները ճշտելու, կենդանիներու տեսակը և անոնց պահպանութեան կերպը գիտնալու: Խնամակալութիւն խորհրդակցութիւն կատարելով որոշեց գործադրել այդ ծրագիրը:

— Վերջերս Մարտէյլում վախճանած մի մեծատուն սեղանաւոր՝ Յովհ. էֆ. Կիւմիւշեան Կեսարացի, թողել է մի կտակ 1892-ին պատրաստուած, որ պահւում էր Կեսարիոյ Կիւմիւշեան վարժարանի խնամակալութեան սնդուկում: Կտակի մասին տեղեկութիւն ունէին միայն ինքը կտակողը և ժամանակի հանգուցեալ Աշգեան Խորէն Պատրիարք, որի կնիքով մի քանի տեղ կնքուած է եղել կտակի պահարանը և վրան գրուած, թէ կտակը վերաբերում է մի բարեգործ անձի, որ ցանկացած ժա-

մանակ կարող է յետ ստանալ, իսկ իր մահուանից յետոյ պէտք է բացուի ի ներկայութեան Կ. Պոլսոյ Աղդ. քաղաքական ժողովոյ, և գործադրուի ըստ կտակի տրամադրութեան: Այս առթիւ «Փոլնջը» գրում է. «Ի Մարսիլիա վախճանեալ Կիւմիւշեան Յովհ. էֆ. կտակն որ անցեալ շաբթու անյայտ կը համարուէր և կամ դուզնաքեայ ինչ, այս չորեքշաբթի (16 հոկտ.) յայտնուեցաւ իր բարեսիրական համբաւին արժանի վիճակին մէջ: 10,000 լիրայ կտակեր է զանազան հաստատութեանց համար, պայմանաւ որ այս գումարին կիսով Միւլք կալուածներ գնուին, իսկ միւս կէսը շահագործուելով 100-ին 40 ր. յատկանայ Կեսարիոյ Կիւմիւշեան (իւր հիմնած վարժարանի), 10-ը ս. Էջմիւածնի Մայր Աթոռոյ, 10-ը Երուսաղէմի, 5-ը ս. Փրկչի հիւանդանոցի, 15-ը աղքատ տղոց համար դպրոցական գրքերու տպագրութեան, և 20-ը տարուէ տարի բարգուի դրամագլխոյն վերայ: Այս կտակին Միւթէվէլլի (ինամակալ կտակահատար) կարգուած է ժամանակին Պատրիարքը: Կտակագրին ընթերցմանէն ետքը Սրբազան Պատրիարք մաղթանքներ արտասաներ է հանգուցելոյն հոգւոյն համար, և բոլոր ներկայ եղողները յոտնկայս մեծաբեր են անոր յիւրատակը:»

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ ԸՌԱՊԱՐԻ ԿԱՄ ԶՈՒԱՐԹՆՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ.

Ա.

Խանգարած եկեղեցին

Ս. Էջմիածնից չորս վերս հեռաւորութեամբ դէպի արեւելք, Երևան տանող պողոտայից քառորդ վերստաչափ դէպ հարաւ, բարձրաւանդակներէ վերայ տեսնուում են ընդարձակ աւերակների կրաղանգ բեկորներ՝ գետնի մակերևոյթից երկու սաժենաչափ բարձրութեամբ: Դրանք Վաղարշապատի Առապարի կամ Զուարթնոց եկեղեցու աւերակներն են, որոնք վաղ շատ վաղ ժամանակներից տեղական ժողովրդին յայտնի են միայն Խանգարած կամ Հանգարած եկեղեցի անունով:

Խանգարած եկեղեցին Փրկչի 1000 թուականին ար-